

Ochrona praw jednostek w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi

Krzysztof Scheuring

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Prawo jest na naszej stronie!

**www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl**

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Ochrona praw jednostek w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi

Krzysztof Scheuring

Oficyna

a Wolters Kluwer business

monografie

Stan prawny na 1 maja 2007 r.

Redakcja:
Dagmara Wachna

Wydawca:
Adam Choiński

Skład, łamanie:
Dorota Sieniarska; Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007

ISBN 978-83-7526-215-5
ISSN 1897-4392

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Wydawnictw Książkowych i Czasopism Prawniczych
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00

Redakcja Książek
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Druk i oprawa: Drukarnia Diecezjalna w Sandomierzu, ul. Żeromskiego 4, 27-600 Sandomierz

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15

CZĘŚĆ PIERWSZA ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

Rozdział 1	
Pojęcie sądu wspólnotowego	23
1.1. Pojęcie sądu wspólnotowego w znaczeniu ustrojowym	23
1.2. Pojęcie sądu wspólnotowego w znaczeniu funkcjonalnym	35

Rozdział 2	
Osoby fizyczne oraz osoby prawne w europejskim prawie wspólnotowym	43
2.1. Podmiotowość prawna na gruncie prawa wspólnotowego a geneza praw i obowiązków jednostki w porządku <i>acquis</i>	43
2.2. Pojęcie jednostki w <i>acquis</i>	48
2.3. Zdolność sądowa jednostek w prawie wspólnotowym	51

Rozdział 3	
Charakter i zakres wspólnotowego prawa do sądu	61
3.1. Prawo do sądu jako uniwersalny środek ochrony praw jednostek w postępowaniu sądowym	61
3.2. Wspólnotowe prawo do sądu na tle rozwiązań przyjętych w innych systemach prawa międzynarodowego	66
3.3. Istota i charakter prawny wspólnotowego prawa do sądu	68
3.4. Wspólnotowe prawo do sądu jako prawo o charakterze uniwersalnym	71

CZĘŚĆ DRUGA

OCHRONA PRAW JEDNOSTEK W POSTĘPOWANIACH PRZED SĄDAMI WSPÓLNOTOWYMI W ZNACZENIU USTROJOWYM

Rozdział 4

Uprawnienie jednostki do wniesienia przed sąd wspólnotowy skargi bezpośredniej	83
4.1. Pozycja jednostki w zakresie skargi o stwierdzenie nieważności aktu wspólnotowego	83
4.1.1. Przedmiot i zakres dopuszczalnego zaskarżenia w trybie art. 230 akapit 1 TWE	83
4.1.2. <i>Locus standi</i> osób fizycznych i prawnych w postępowaniu o uchylenie aktu na podstawie art. 230 akapit 4 TWE	88
4.2. Pozycja jednostki w zakresie skargi na bezczynność	121
4.2.1. Przedmiot i zakres dopuszczalnego zaskarżenia w trybie art. 232 akapit 1 TWE.....	121
4.2.2. <i>Locus standi</i> osób fizycznych i prawnych w postępowaniu ze skargi na bezczynność na podstawie art. 232 akapit 3 TWE... ..	123

Rozdział 5

Formalne wymogi i warunki oraz podstawy skargi bezpośredniej	126
5.1. Formalne warunki zaskarżenia	126
5.2. Wymogi formalne i tryb wnoszenia skargi.....	131
5.3. Podstawy skargi	135
5.3.1. Podstawy skargi a podstawy zaskarżenia.....	135
5.3.2. Podstawy zaskarżenia obowiązujące przy wnoszeniu skarg bezpośrednich	138
5.3.3. Podstawy zaskarżenia w przypadku skargi odszkodowawczej przeciwko Wspólnotom	164

Rozdział 6

Proceduralne elementy prawa do sądu jednostki w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi w znaczeniu ustrojowym	177
6.1. Zapewnienie jednostce dostępu do sądu w aspekcie faktycznym	177
6.2. Zdolność postulacyjna jednostki w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi w znaczeniu ustrojowym.....	179
6.3. Interwencja w postępowaniu przed sądami wspólnotowymi.....	181
6.4. Prawo jednostki do sądu a zapewnienie w trakcie postępowań przed sądami wspólnotowymi sprawiedliwości proceduralnej.....	183

6.5. Prawo do sądu a możliwość skorzystania ze środków tymczasowej ochrony prawnej	187
6.6. Zarzut niemożności zastosowania rozporządzenia.....	190
6.7. Postępowania dotyczące wydanych wyroków	193
6.7.1. Sprzeciw wobec wyroku zaocznego.....	194
6.7.2. Wznowienie postępowania	195
6.7.3. Postępowanie ze skargi osoby trzeciej	196
6.7.4. Wniosek o sprostowanie oraz uzupełnienie wyroku	197
6.7.5. Wniosek o dokonanie wykładni wyroku.....	198
6.8. Zaskarżanie orzeczeń wydanych przez Sąd Pierwszej Instancji.....	198
6.9. Wykonalność orzeczeń sądów wspólnotowych w znaczeniu ustrojowym.....	202

CZĘŚĆ TRZECIA

OCHRONA PRAW JEDNOSTKI W POSTĘPOWANIU PRZED SĄDAMI WSPÓLNOTOWYMI W UJĘCIU FUNKCJONALNYM

Rozdział 7

Prawo jednostki do sądu wspólnotowego w znaczeniu materialnym a konsekwencje tego prawa na płaszczyźnie krajowej	211
7.1. Efektywność stosowania prawa wspólnotowego jako podstawa określenia praw jednostek w postępowaniach przed sądami krajowymi rozpoznającymi sprawę z elementem wspólnotowym....	211
7.2. Dostęp jednostki do sądów krajowych w sprawach z elementem wspólnotowym	217
7.2.1. Dostęp jednostki do sądów krajowych w znaczeniu materialnym	217
7.2.2. Dostęp jednostki do sądów krajowych w znaczeniu formalnym	229
7.3. Pozycja prawna jednostki w trakcie postępowania przed sądowym organem rozpoznającym sprawę z elementem wspólnotowym w kontekście obowiązków sądu krajowego w zakresie zapewnienia efektywnej ochrony prawnej	233
7.3.1. Zagadnienia ogólne.....	233
7.3.2. Zagadnienia szczegółowe	251
7.4. Polskie regulacje prawne w kontekście efektywnego dostępu i możliwości realizacji praw jednostek przed sądem wspólnotowym w ujęciu funkcjonalnym	266
7.4.1. Szczegółne regulacje dotyczące postępowań wszczętych	

na podstawie prawa wspólnotowego a polskie rozwiązania w zakresie dostępu jednostek do sądu krajowego	266
7.4.2. Zasada efektywności a polskie przepisy proceduralne. Problematyka związana z możliwością podnoszenia prawa wspólnotowego z urzędu	275

Rozdział 8

Problematyka powoływania prawa wspólnotowego

przez jednostki	279
8.1. Pojęcie sprawy z elementem wspólnotowym	280
8.2. Powołanie bezpośrednio skutecznej normy wspólnotowej.....	289
8.2.1. Powoływanie normy wspólnotowej w układzie wertykalnym	293
8.2.2. Powoływanie normy wspólnotowej w układzie horyzontalnym	300
8.3. Powołanie normy wspólnotowej niekorzystającej z przymiotu bezpośredniej skuteczności	306

Rozdział 9

Zakres praw i obowiązków jednostek w ramach postępowania

o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	318
9.1. Istota procedury orzekania w trybie prejudycjalnym.....	318
9.2. Znaczenie procedury odesłania prejudycjalnego dla podmiotów prywatnych.....	322
9.3. Obowiązek sądu krajowego dotyczący wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym i jego implikacje dla jednostek.....	330
9.4. Orzeczenia prejudycjalne jako źródło prawa wspólnotowego.....	338
9.5. Pozycja prawna podmiotów prywatnych w związku z pytaniami prejudycjalnymi w ramach regulacji proceduralnych obowiązujących w prawie polskim.....	345
9.5.1. Pozycja jednostek w postępowaniu przed sądem krajowym poprzedzającym wystąpienie do Trybunału Sprawiedliwości ..	345
9.5.2. Pozycja jednostek w postępowaniu przed sądem krajowym po wydaniu przez Trybunał Sprawiedliwości orzeczenia prejudycjalnego	354
9.6. Konsekwencje naruszenia przez sąd krajowy obowiązku wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym w sferze prawa europejskiego i ich implikacje dla jednostek	367

9.6.1. Konsekwencje naruszenia przez sąd krajowy obowiązku wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym na płaszczyźnie prawa Rady Europy	368
9.6.2. Konsekwencje naruszenia przez sąd krajowy obowiązku wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym na płaszczyźnie prawa wspólnotowego	370
Zamiast zakończenia: <i>Quo vadis</i> Europo albo czas na zmiany	389
Wykaz powołanych orzeczeń	399
Bibliografia	431

Wykaz skrótów

Akty prawne

- EKPCz** — Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności
KPP UE — Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej
TEWEA — Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej
TEWG — Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą
TEWWiS — Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali
TUE — Traktat o Unii Europejskiej
TWE — Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską

Organizacje międzynarodowe i ich organy

- ETPCz** — Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS — Europejski Trybunał Sprawiedliwości
Euroatom — Europejska Wspólnota Energii Atomowej
EWG — Europejska Wspólnota Gospodarcza
EWWiS — Europejska Wspólnota Węgla i Stali
SPI — Sąd Pierwszej Instancji
WE — Wspólnoty Europejskie
UE — Unia Europejska

Zbiory dokumentów i periodyki

- Act. UW** — Acta Universitatis Wroclaviensis
CMLR — Common Market Law Reports

CMLRev. — Common Market Law Review

Dz. Urz. WE — Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich (Official Journal of the European Communities)

Dz. Urz. UE — Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (Official Journal of the European Union)

ECLR — European Competition Law Review

ECR — European Court Reports

EFARev. — European Foreign Affairs Review

EJIL — European Journal of International Law

ELJ — European Law Journal

ELRev. — European Law Review

EPL — European Public Law

EPS — Europejski Przegląd Sądowy

EUR — European Union Reports

IJEL — Irish Journal of European Law

k.c. — ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)

k.p.a. — ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. — Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)

k.p.c. — ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)

k.p.k. — ustawa z dnia 60 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)

KPP — Kwartalnik Prawa Prywatnego

KPPubl. — Kwartalnik Prawa Publicznego

MP — Monitor Polski

NJCL — National Journal of Constitutional Law

NJW — Neue Juristische Wochenschrift

NP — Nowe Prawo

OSA — Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych

OSNAP — Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Zbiór Urzędowy. Izba Administracyjna Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

OSNKW — Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Izba Wojskowa

OTK — Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Pal. — Palestra

PiP — Państwo i Prawo

PPC — Polski Proces Cywilny

PPE — Przegląd Prawa Europejskiego

PS — Przegląd Sądowy

PUG — Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego

PUE — Prawo Unii Europejskiej

RP — Radca Prawny

SE — Studia Europejskie

SP — Studia Prawnicze

YBEL — Yearbook of European Law

ZNSA — Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego

Wstęp

Przedmiotem niniejszej pracy będzie przedstawienie praw i obowiązków jednostek w kontekście ich pozycji w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi. Podstawowym powodem, dla którego autor postanowił zmierzyć się z tytułową problematyką, jest kluczowa ranga, jaką kwestii mechanizmów ochrony praw podmiotowych oraz środków z nią związanych przypisuje się w każdym systemie prawnym. Problem ten wydaje się tym istotniejszy, jeśli dotyczyć ma ponadnarodowego systemu prawnego stanowiącego swoisty fenomen w całej historii prawa, i to w skali ogólnoswiatowej. Nie bez znaczenia był tutaj aspekt praktyczny, jaki analizowane zagadnienia odgrywają w obrocie prawnym państw członkowskich Unii Europejskiej. Dowodem tego niech będzie fakt, że prezentowane w pracy wywody w przeważającej mierze mają realną podstawę w praktyce obrotu, a powołane w niej orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji nie powstało *in abstracto*, lecz dotyczyło konkretnych sporów wynikłych w toku stosowania przepisów prawa wspólnotowego, stanowiąc odpowiedź na rzeczywiste problemy aplikacyjne jednostek dochodzących swych roszczeń przed sądami wspólnotowymi. Należy w tym miejscu dodać, że pomimo dużego zainteresowania przedstawiciele nauki prawa europejskiego ochroną praw osób fizycznych i prawnych w systemie prawa wspólnotowego¹, jak też istnienia bogatej literatury do-

¹ W niniejszym opracowaniu autor będzie się posługiwać zamiennie terminami „prawo wspólnotowe” lub „prawo Wspólnot” na oznaczenie systemu prawa tworzonego przez regulacje prawne tzw. I filara Unii Europejskiej, czyli regulacje Wspólnot Europejskich. Unika natomiast użycia sformułowań szerszych: „prawo Unii Europejskiej”, „prawo unijne” lub „prawo europejskie”, obejmujących także prawo stanowione w II i III filarze, a zatem wykraczających poza przedmiot pracy. Autor będzie się także posługiwać sformułowaniami: „dorobek wspólnotowy”, *acquis* lub *acquis communautaire* — choć należy dodać, iż powyższe terminy mają *de facto* szerszy zakres pojęciowy, jako że obok źródeł prawa obejmują również cały „bagaż” wspólnotowy w postaci aktów niewiążących oraz orzecznictwa ETS.

tyczącej znacznej części problematyki objętej niniejszą pracą, zbyt małą wagę poświęca się uniwersalistycznemu traktowaniu pozycji materialnej i procesowej jednostki w ramach postępowań toczących się przed sądami w sferze oddziaływania *acquis*, brakuje też opracowania, które stanowiłoby jej kompleksową analizę przez równoczesne porównanie wynikających stąd uprawnień i obowiązków istniejących tak na płaszczyźnie wspólnotowej, jak i krajowej. Niniejsza rozprawa stara się tę lukę wypełnić².

Przedmiotem pracy będzie przede wszystkim określenie istoty oraz zakresu prawa osób fizycznych i prawnych do sądu w rozumieniu wspólnotowym. Określenie jednolitego standardu prawa jednostki do sądu w sprawach wspólnotowych jawi się jednak jako zagadnienie szczególnie złożone. Prawo to nie jest w pełni i wyczerpująco zagwarantowane przepisami wspólnotowymi, a jego poszczególne aspekty uregulowane są na co najmniej dwóch, a w praktyce nawet trzech, poziomach unormowania. Problematykę praw i obowiązków jednostki w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi określają bowiem zarówno normy i praktyka *acquis communautaire*, jak i przepisy regulujące prawa podmiotowe jednostek, zawarte w wewnętrznych regulacjach państw członkowskich. Biorąc pod uwagę fakt, że Europejski Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji często opierają rozstrzygnięcia na „prawach podstawowych”, obejmujących także — zgodnie z art. 6 ust. 2 TUE — prawa zagwarantowane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, można przyjąć, że na konstrukcję prawa jednostki do sądu wspólnotowego mogą wpływać także regulacje wydane przez Radę Europy. Od dłuższego już czasu obserwujemy wyraźną zmianę postrzegania statusu przedmiotowej konwencji w systemie wspólnotowym oraz jednoczesną ewolucję zakresu stosowania jej przepisów w orzecznictwie sądów luksemburskich, które coraz częściej powołują się na nią bezpośrednio, choć dokonana przy takiej okazji interpretacja nie zawsze jest zgodna ze standardami strasburskimi³. Także art. 6 EKPCz używany jest przez sądy wspólnotowe *sensu stricto* jako wzorzec oceny *acquis*, a czasem nawet jako źródło inspiracji dla poszerzenia zakresu prawa do sądu o nowe elementy. W tym kontek-

² Jednym z nielicznych przykładów uniwersalnego spojrzenia na tematykę prawa do sądu wspólnotowego jest praca A. Wróbla *Uwagi w kwestii prawa obywateli Unii Europejskiej do sądu wspólnotowego (główne tezy)* (w:) E. Piontek (red.), *Prawo polskie a prawo Unii Europejskiej*, Liber, Warszawa 2003, s. 239 i n. Niektóre tezy ogólne tego autora zostały rozwinięte w niniejszej pracy i nie pozostały bez wpływu na jej ostateczny układ.

³ Por. B. Banaszak, A. Bisztyga, K. Complak, M. Jabłoński, R. Wieruszewski, K. Wójtowicz, *System ochrony praw człowieka*, Zakamycze 2003, s. 214 i n.

ście otwarty pozostaje problem, czy i w jakim zakresie przepis ten ustanawia uniwersalny standard prawa do sądu również w sprawach objętych prawem wspólnotowym, rozpoznawanych zarówno przez sądy państw członkowskich, jak i przez sądy luksemburskie.

Zagadnienie prawa jednostki do sądu wspólnotowego uwikłane jest dodatkowo w dualistyczny system sądowej ochrony prawnej w obszarze funkcjonowania Unii Europejskiej, polegający na sprawowaniu takiej ochrony, zarówno przez sądy wspólnotowe *sensu stricto* (czyli Europejski Trybunał Sprawiedliwości oraz Sąd Pierwszej Instancji), jak i przez sądy państw członkowskich, uznane w doktrynie oraz w orzecznictwie Trybunału za strażników przestrzegania prawa wspólnotowego⁴. Mając na względzie specyfikę porządku prawnego Wspólnoty, jego integracyjne cele oraz szczególny stosunek *acquis communautaire* do norm prawa wewnętrznego państw członkowskich, należy stwierdzić, że wzmiankowane wyżej systemy normatywne i systemy ochrony prawnej, pomimo ich formalnej autonomii, tkwią w wielopłaszczyznowych związkach i uwarunkowaniach. Szczególny rodzaj funkcjonalnych i merytorycznych relacji prawa wspólnotowego do prawa krajowego sprawia, że zagadnienie prawa do sądu staje się doniosłe nie tylko w odniesieniu do praw opartych na regulacjach wspólnotowych, bez względu na to, czy prawa takie chronione są przez sądy państw członkowskich lub sądy wspólnotowe w znaczeniu ustrojowym⁵; także roszczenia jednostek, oparte formalnie na prawie wewnętrznym państwa członkowskiego, mogą mieć „kontekst wspólnotowy” w tym znaczeniu, że albo normy prawne, na których zostały one oparte, ustanowiono w wykonaniu przepisów wspólnotowych bądź powinny być one — w danej sytuacji — interpretowane zgodnie z normami *acquis*, albo też przepisy krajowe są oceniane przez sąd państwa członkowskiego pod kątem zgodności z prawem wspólnotowym⁶. Można powiedzieć, że prawo WE odciska na prawie krajowym olbrzymie piętno, rzucając na to ostatnie swoisty „cień wspólnotowy”, dotyczący nie tylko przepisów w sensie ich treści, ale i sposobu wypełnienia luk czy nasycenia treścią pojęć takich jak „uznanie” bądź też posługiwania się analogią⁷. Z tego powodu funkcjonal-

⁴ Por. C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki*, t. I, C.H. Beck, Warszawa 2000, s. 717.

⁵ A. Wróbel, *Uwagi w kwestii prawa obywateli Unii Europejskiej...*, s. 239–240.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Por. E. Łętowska, *Miedzy Scyllą i Charybdą — sędzia polski między Strasburgiem i Luksemburgiem*, EPS 2005, nr 1, s. 10.

ne i merytoryczne więzi obu systemów (krajowego i wspólnotowego) wydają się silniejsze nawet od ich odrębności⁸ i dlatego też prawo jednostki do sądu omówione tu zostanie z pozycji prawa uniwersalnego, skupiającego zarówno prawo do sądu wspólnotowego w znaczeniu materialnym, jak i prawo do sądu wspólnotowego w znaczeniu funkcjonalnym, obejmującym również wszelkie organy sądowe państwa członkowskiego, o ile orzekają one w sprawach z „elementem” wspólnotowym, albowiem sprawy o charakterze czysto wewnętrznym pozostają, rzecz jasna, poza obszarem zainteresowania prawa WE. Tylko takie podejście może doprowadzić do pełnej charakterystyki omawianej instytucji i tylko na takiej podstawie można dokonać wyczerpującej analizy pozycji prawnej i procesowej jednostki w postępowaniach przez sądami, a tym samym ocenić wspólnotowy system ochrony prawnej osób fizycznych i prawnych zarówno pod kątem jego spójności, jak i kompletności, wykazując przy okazji występujące w nim pewne niedostatki i niekonsekwencje.

Ze względu na przyjęte powyżej założenia w celu ustalenia treści i zakresu jednostki prawa do sądu wspólnotowego jako prawa o charakterze uniwersalnym najpierw zostaną przeanalizowane szczegółowe procedury postępowania przez sądami wspólnotowymi *sensu stricto*. Omówione one będą w kontekście praw i obowiązków osób fizycznych oraz prawnych w zakresie składania poszczególnych typów skarg oraz uprawnień procesowych, kształtujących pozycję tych podmiotów już bezpośrednio w trakcie samych postępowań. Następnie zostaną przedstawione utrwalone w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji zasady proceduralne obowiązujące przed sądami powszechnymi państw członkowskich w sprawach posiadających „element” wspólnotowy, które będą rozpatrywane z pozycji prawa jednostek do sądu w tego typu postępowaniach. Analiza wspólnotowego prawa jednostki do sądu krajowego przeprowadzona zostanie również w kontekście oceny efektywności konkretnych regulacji zawartych w przepisach materialnego oraz proceduralnego prawa polskiego.

Celem tak ukierunkowanych rozważań będzie udowodnienie tezy, że pomimo niepełnej i nie zawsze precyzyjnej konstrukcji instytucji, stanowiącej przedmiot niniejszej pracy, omawiane mechanizmy mogą jednak stanowić skuteczny i w miarę komplementarny środek ochrony praw podmiotowych. Jednocześnie zamiarem autora jest wykazanie istniejących

⁸ A. Wróbel, *Uwagi w kwestii prawa obywateli Unii Europejskiej...*, s. 240–241.

niedoskonałości w zakresie ochrony uprawnień jednostek w postępowaniach przed sądami wspólnotowymi i przeprowadzenie oceny istniejących mechanizmów pod kątem możliwości ich modyfikacji lub usunięcia braków. Dlatego też w treści niniejszej pracy autor snuć będzie rozważania poświęcone przyszłości instytucji prawa jednostki do sądu wspólnotowego w kontekście proponowanych rozwiązań doktrynalnych, najnowszej linii orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji, a także argumentów zawartych w opiniach rzeczników generalnych, jak również w świetle proponowanych rozwiązań legislacyjnych zawartych w przepisach formalnie nieobowiązującego Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy.

Zanim jednak przystąpimy do szczegółowych rozważań na temat zagadnień stanowiących przedmiot niniejszej pracy, należy przedstawić jej *dramatis personae* — czyli jednostki i sądy, przed którymi te pierwsze mogą realizować swoje prawa, a także przeanalizować zakres i charakter prawa do sądu w jego wspólnotowym ujęciu. Będzie temu służyć pierwsza część pracy poświęcona zagadnieniom systemowym.

CZĘŚĆ PIERWSZA

ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

Rozdział 1

Pojęcie sądu wspólnotowego

1.1. Pojęcie sądu wspólnotowego w znaczeniu ustrojowym

Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (zwany w dalszej części tej pracy Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości) jest jednym z najstarszych organów Wspólnoty. Został on powołany na mocy Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali⁹. Obok Trybunału powołane zostały również inne instytucje wspólnotowe¹⁰: Wysoka Władza, Rada Ministrów oraz Wspólne Zgromadzenie. Ówczesne zadania Trybunału polegały głównie na rozpoznawaniu skarg na decyzje lub rekomendacje

⁹ Traktat o ustanowieniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (Treaty establishing the European Coal and Steel Community) podpisany został w Paryżu w dniu 18 kwietnia 1951 r. Traktat ten wszedł w życie z dniem 22 lipca 1952 r. i został zawarty na okres pięćdziesięciu lat. Przestał więc on obowiązywać z dniem 22 lipca 2002 r.

¹⁰ W polskim piśmiennictwie nie wykształciła się jak dotąd jednolita terminologia w zakresie prawa instytucjonalnego Wspólnot w odniesieniu do dwóch terminów: „instytucja” i „organ”. Według części autorów pojęcie instytucji jest szersze od pojęcia organu i dlatego też przyjmuje się, że organami wspólnotowymi *sensu stricto* są główne organy Wspólnot określone w art. 7 TWE oraz Rada Europejska będąca organem Unii Europejskiej jako całości, a pozostałe podmioty istniejące w ramach Wspólnot określa się jako inne instytucje (por. np. F. Emmert, M. Morawiecki, *Prawo europejskie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław 2002, s. 58 i n.; A. Nowak–Far, *Integracja Europejska. Prawo i instytucje*, Naczelna Rada Adwokacka, Warszawa 2001, s. 47 i n.; M.R. Podświadek, przypis nr 10 do wydania polskiego (w:) C. Zacker, S. Wernicke, *Prawo europejskie w pytaniach i odpowiedziach*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2000, s. 449 — który na uzasadnienie takiej tezy powołuje się na teorię organów, dominującą w polskiej teorii prawa). Z kolei część autorów określa omówione wyżej podmioty jako instytucje, pozostałym przypisując cechę organu (por. np. A. Przyborowska–Klimczak, E. Skrzydło–Tefelska, *Dokumenty europejskie*, t. I, Wydawnictwo MORPOL, Lublin 1996, s. 18; C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe...*, s. 112). W świetle treści art. 7 ust. 1 TWE w polskim tłumaczeniu autentycznym, w którym mówi się o instytucjach, ten drugi pogląd wydaje się bardziej uzasadniony i dlatego też w dalszym ciągu opracowania autor będzie się posługiwał terminem „instytucje” na określenie organów wspólnotowych *sensu stricto*, tj. tych wymienionych w art. 7 ust. 1 TWE, termin „organy” traktując jako pojęcie szersze, w skład którego wchodzi wszelkie inne podmioty działające na podstawie prawa wspólnotowego.

Wysokiej Władzy, bądź też na badaniu legalności uchwał Wysokiej Władzy lub Rady Ministrów. Szczegółowe zasady rozpoznawania spraw zostały zawarte w Statucie Trybunału dołączonym do traktatu w postaci protokołu. W 1957 r., wraz z podpisaniem w Rzymie traktatów dotyczących utworzenia dwóch nowych wspólnot, tj. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej¹¹ i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej¹², zostały powołane ich organy, w tym także Trybunały Sprawiedliwości. Oba traktaty zostały zaopatrzone w odrębne Statuty Trybunałów. Jednocześnie podpisano Konwencję o niektórych wspólnych instytucjach Wspólnot Europejskich¹³, która połączyła Trybunały Sprawiedliwości w jedną instytucję, tworząc tym samym jednolity organ sądowy dla wszystkich trzech wspólnot, wypełniający zadania nałożone nań przez wszystkie traktaty założycielskie.

W obecnym kształcie Trybunał rozpoczął swą działalność z chwilą wejścia w życie Traktatów rzymskich, czyli z dniem 1 stycznia 1958 r. Od tamtej chwili do dnia dzisiejszego podstawami działania Trybunału są przede wszystkim przepisy dwóch obowiązujących traktatów założycielskich (w szczególności art. 220 i n. TWE oraz art. 136 i n. TEWEA), a ponadto przyjęte na podstawie art. 245 TWE Statut Trybunału Sprawiedliwości¹⁴ oraz jego Regulamin Proceduralny¹⁵.

¹¹ Traktat o ustanowieniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (Treaty establishing the European Economic Community) zawarty został w Rzymie w dniu 25 marca 1957 r. Traktat ten był wielokrotnie nowelizowany, a na mocy Traktatu z Maastricht od 1992 r. otrzymał nazwę: Traktat o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej. W polskiej wersji językowej został on opublikowany w Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2.

¹² Traktat o ustanowieniu Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Treaty establishing the European Atomic Energy Community) — zwanej też Euroatom — zawarty został w Rzymie w dniu 25 marca 1957 r. W polskiej wersji językowej został on opublikowany w Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/3.

¹³ Konwencja o niektórych wspólnych instytucjach Wspólnot Europejskich (Convention relating to Certain Institutions Common to the European Communities) została podpisana w Rzymie w dniu 25 marca 1957 r. Pełny tekst tej konwencji można znaleźć w: *Traité instituant les Communautés européennes. Traités portant révision de ces traités. Acte unique européen*, vol. I, Bruxelles–London 1987, s. 809–821.

¹⁴ Statut Trybunału Sprawiedliwości podpisano w dniu 17 kwietnia 1957 r. Dokument ten ma rangę protokołu dodatkowego do Traktatu i był, począwszy od roku 1957, zmieniany kilkakrotnie. Opublikowano go w Dz. Urz. WE z 1994 r. C 241, s. 25; zm.: Dz. Urz. WE z 1994 r. L 379, s. 1, Dz. Urz. WE z 1995 r. L 131, s. 33. Do Traktatu nicejskiego załączony został, w formie protokołu, tekst nowego Statutu, opublikowany w Dz. Urz. WE z 2002 r. C 325, s. 167; zm.: Dz. Urz. WE z 2003 r. L 188, s. 1, Dz. Urz. WE z 2003 r. L 236, s. 37, Dz. Urz. WE z 2004 r. L 132, s. 5, Dz. Urz. WE z 2004 r. L 149, s. 3, Dz. Urz. UE z 2004 r. L 333, s. 7, Dz. Urz. UE z 2005 r. L 266, s. 60. Skonsolidowany tekst Statutu Trybunału dostępny jest pod adresem internetowym ETS. Polskie tłumaczenie postanowień Statutu można znaleźć w pracy: K. Wójtowicz, T.T. Konciewicz, *Trybunał Sprawiedliwości i Sąd I Instancji Wspólnot Europejskich: wybór aktów prawnych z wprowadzeniem*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003, s. 117 i n.

¹⁵ Regulamin Proceduralny Trybunału Sprawiedliwości został uchwalony w dniu 19 czerwca 1991 r., Dz. Urz. WE L 176, s. 7, sprostowanie Dz. Urz. WE z 1992 r. L 383, s. 117; zm.: Dz. Urz. WE z 1995 r.

W świetle przepisów TWE (a także TEWEA) Trybunał Sprawiedliwości¹⁶ jawi się jako główny organ sądowy Wspólnot Europejskich. Jako organ niezależny od państw członkowskich oraz pozostałych instytucji i organów wspólnotowych (por. art. 223 akapit 1 TWE) działa w imieniu Wspólnot Europejskich i w interesie zapewnienia przestrzegania prawa wspólnotowego, czuwając, zgodnie z art. 220 akapit 1 TWE (i odpowiednio art. 136 TEWEA)¹⁷: „nad poszanowaniem prawa w wykładni i stosowaniu (...) Traktatu”. Z analizy przepisów traktatowych wynika, że ETS jest sądem o zakresie jurysdykcji niespotykanym w żadnym innym systemie prawnym. Trybunał spełnia bowiem rolę sądu konstytucyjnego, sądu administracyjnego, sądu cywilnego i sądu arbitrażowego. Wykonując swe zadania, Trybunał kontroluje przestrzeganie prawa przez instytucje wspólnotowe. W stosunku do państw członkowskich i jednostek Trybunał sprawdza, czy wykonują one swe obowiązki wynikające z prawa wspólnotowego. Działalność tego organu może przybrać formę konsultacyjną lub orzeczniczą. Funkcja konsultacyjna polega na wydawaniu przez Trybunał wiążących opinii, zwłaszcza w kwestii umów międzynarodowych zawieranych przez Wspólnoty¹⁸. W zakresie

L 44, s. 61, Dz. Urz. WE z 1997 r. L 103, s. 1, sprostowanie: Dz. Urz. WE z 1997 r. L 351, s. 72, Dz. Urz. WE z 2000 r. L 122, s. 43, Dz. Urz. WE z 2000 r. L 322, s. 1, Dz. Urz. WE z 2001 r. L 119, s. 1, Dz. Urz. WE z 2002 r. L 272, s. 24, sprostowanie: Dz. Urz. WE z 2002 r. L 281, s. 24, Dz. Urz. WE z 2003 r. L 147, s. 17, Dz. Urz. WE z 2004 r. L 132, s. 2, Dz. Urz. WE z 2004 r. L 127, s. 107, Dz. Urz. UE z 2005 r. L 203, s. 19, Dz. Urz. UE z 2005 r. L 288, s. 51 oraz Dz. Urz. UE z 2006 r. L 386, s. 44. Wersja ujednolicona jest dostępna pod adresem internetowym ETS, a polskie tłumaczenie można znaleźć w: K. Wójtowicz, T.T. Koncewicz, *Trybunał Sprawiedliwości...*, s. 136 i n.

¹⁶ W doktrynie istnieją rozbieżności co do terminu służącego do określania tego sądu wspólnotowego. Terminologia stosowana w tekstach anglo- i francuskojęzycznych jest znaczeniowo identyczna. W obydwu przypadkach istnieje pojęcie „Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich” (w języku angielskim The Court of Justice of the European Union, w języku francuskim Cour de Justice des Communautés européennes). Inaczej jest w przypadku tłumaczenia w języku niemieckim, w którym nie występuje słowo „sprawiedliwość” (Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften). W polskiej wersji autentycznej TWE używane jest pojęcie „Trybunał Sprawiedliwości”. W dalszej części pracy na określenie omawianego sądu wspólnotowego autor używać będzie nazwy „Europejski Trybunał Sprawiedliwości”, skrótu od tej nazwy (ETS) bądź sformułowań „Trybunał” lub „Trybunał Sprawiedliwości”.

¹⁷ Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że art. 31 TEWWiS rozszerzał taki obowiązek zarówno na stosowanie i wykładnię tego Traktatu, jak i na wydane w ramach Wspólnoty przepisy wykonawcze.

¹⁸ Artykuł 300 ust. 6 TWE umożliwia Radzie, Komisji oraz państwu członkowskiemu, jeszcze przed zawarciem umowy międzynarodowej, zwrócenie się do Trybunału celem stwierdzenia jej zgodności z Traktatem. Ponadto, zgodnie z art. 107 ust. 2 Regulaminu TS, przedmiotem opinii może być także wewnętrzny podział kompetencji wspólnotowych (zarówno w układzie wertykalnym, jak i horyzontalnym). Odpowiednikiem art. 300 ust. 6 TWE są art. 103 i 104 TEWEA dotyczące umów zawieranych między państwami członkowskimi i państwami trzecimi w obszarze energii jądowej.

funkcji orzeczniczej wyróżnia się dwa podstawowe kierunki postępowań przed Trybunałem, tj. skargi bezpośrednie, kierowane przeciwko państwom członkowskim lub instytucjom wspólnotowym, oraz wydawanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym.

Na podstawie aktualnie obowiązujących przepisów traktatowych można wyodrębnić następujące kategorie spraw, w których Trybunał Sprawiedliwości jest władny do wydawania orzeczeń¹⁹:

- 1) sprawy ze skarg skierowanych przeciwko państwom członkowskim w zakresie niewywiązywania się przez nie ze zobowiązań wynikających z Traktatu (art. 226 i 227 TWE oraz odpowiednio art. 141–143 TEWEA), jak również ze skarg wnoszących o nałożenie na państwo członkowskie ryczałtu lub okresowej kary pieniężnej w sytuacji, gdy państwo to nie zastosowało się do wcześniejszego wyroku ETS (art. 228 TWE);
- 2) sprawy w zakresie wnoszonych przez państwa członkowskie²⁰ skarg o skontrolowanie legalności bezwzględnie obowiązujących aktów prawnych wydanych przez Parlament Europejski i Radę, aktów Rady oraz aktów Komisji podjętych na podstawie art. 11a TWE²¹; jak również w zakresie wnoszonych przez instytucje Wspólnot skarg o skontrolowanie legalności bezwzględnie obowiązujących aktów prawnych wydanych przez Parlament Europejski i Radę, aktów Rady, Komisji,

¹⁹ Orzeczenia ETS (a także orzeczenia SPI) publikowane są w Zbiorze Orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości — w języku angielskim zwanym *European Court Reports*, w skrócie ECR. Dla spraw rozpoznawanych przed ETS sygnaturę akt poprzedza zawsze litera „C” (od ang. *the Court*), natomiast dla spraw, w których właściwy będzie SPI, nadany numer poprzedza litera „I” (od fr. *Tribunal*). Takie oznaczenie wprowadzono od momentu utworzenia SPI w 1989 r. Przy powołanym orzeczeniu wskazuje się także strony postępowania, miejsce publikacji oraz początkową stronę wyroku. „I” oznacza, że jest to tom zawierający wyroki wydane przez ETS, w odróżnieniu od „II”, które oznacza orzeczenia SPI. Należy dodać, że z chwilą rozpoczęcia działalności przez Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej wprowadzono literę „F” na oznaczenie rozpoznawanych przez niego spraw. W języku polskim wybór orzecznictwa można znaleźć w: W. Czapliński, R. Ostrihansky, P. Saganek, A. Wyrozumski (red.), *Prawo Wspólnot Europejskich. Orzecznictwo*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001; por. też: R. Skubisz (red.), *Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, C.H. Beck, Warszawa 2003. Z pierwszego z tych wydawnictw pochodzą cytaty orzeczeń tam opublikowanych. W pozostałych przypadkach tłumaczenia wyroków ETS lub SPI są albo tłumaczeniami własnymi — o ile źródło tłumaczenia nie zostało podane w odnośnym przypisie, albo tłumaczeniami urzędowymi w języku polskim, opublikowanymi na stronie ETS, <http://www.curia.europa.eu/pl/content/jue/index.htm>.

²⁰ Z wyjątkiem wyłączeń zawartych w art. 51 akapit 1 lit. a Statutu TS (dotyczących decyzji Rady podjętych na podstawie art. 88 ust. 2 akapit 3 TWE, aktów Rady przyjętych na podstawie rozporządzeń tej instytucji, dotyczących środków ochronnych w ramach polityki handlowej, przewidzianych w art. 133 TWE, oraz aktów Rady podjętych na podstawie umocowania zawartego w art. 202, myśl 3 TWE).

²¹ Por. art. 51, akapit 1, lit. b Statutu TS.

aktów Parlamentu Europejskiego zmierzających do wywarcia skutków prawnych wobec podmiotów trzecich oraz aktów wydanych przez Europejski Bank Centralny (art. 230 TWE w zw. z art. 51 Statutu TS oraz odpowiednio art. 146 TEWEA w zw. z art. 51 Statutu TS);

- 3) sprawy w zakresie wnoszonych przez państwa członkowskie skarg na bezczynność Parlamentu Europejskiego, Rady²² lub na bezczynność Komisji — w ramach jej kompetencji wynikających z art. 11a TWE²³, a także w zakresie wnoszonych przez instytucje Wspólnot skarg na bezczynność Parlamentu Europejskiego, Rady lub Komisji, stanowiącą naruszenie Traktatu (art. 232 TWE w zw. z art. 51 Statutu TS oraz odpowiednio art. 148 TEWEA w zw. z art. 51 Statutu TS);
- 4) sprawy ze skarg państw członkowskich wnoszonych przeciwko innym państwom należącym do UE, jeżeli ich przedmiot dotyczy zakresu stosowania Traktatu oraz został poddany rozstrzygnięciu ETS na mocy porozumienia między tymi państwami (art. 239 TWE oraz odpowiednio art. 154 TEWEA);
- 5) sprawy ze skarg wynikających z działań Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Europejskiego Systemu Banków Centralnych w zakresie i na zasadach określonych art. 237 TWE.

Ponadto, zgodnie z art. 229 TWE (oraz odpowiednio art. 144b TEWEA), rozporządzenia uchwalone wspólnie przez Parlament Europejski i Radę oraz rozporządzenia uchwalone przez samą Radę na mocy postanowień TWE mogą przyznać Trybunałowi nieograniczone prawo orzekania w odniesieniu do przewidzianych w nich kar²⁴. Natomiast zgodnie z art. 229a TWE Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji oraz po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może przyjąć postanowienia w sprawie przyznania Trybunałowi Sprawiedliwości, w określonym przez nią zakresie, właściwości w odniesieniu do sporów dotyczących stosowania aktów przyjętych na podstawie TWE, które tworzą wspólnotowe prawo własności przemysłowej.

Odrębną, ale bardzo istotną funkcją ETS jest wydawanie na wniosek sądu państwa członkowskiego, w trybie art. 234 TWE (oraz odpowiednio

²² Z wyjątkiem wyłączeń zawartych w art. 51 akapit 1 lit. a Statutu TS (por. przypis 20).

²³ Por. art. 51, akapit 1, lit. b Statutu TS.

²⁴ Artykuł 229 TWE nie stanowi przy tym rodzaju postępowania w węższym znaczeniu. Pomimo faktu, że przeciwko samemu aktowi skierowana jest skarga o stwierdzenie nieważności, komentowany przepis rozszerza kompetencje Trybunału poza samo stwierdzenie nieważności takiego aktu, gdyż w tym przypadku sąd ten władny jest nie tylko znieść samą karę, ale także zmodyfikować ją pod względem jej zakresu bądź treści.

art. 150 TEWEA), orzeczeń w sprawie wiążącej wykładni traktatów oraz ważności lub wykładni innych aktów prawnych Wspólnoty — tzw. orzeczeń w trybie prejudycjalnym (ang. *preliminary rulings*)²⁵.

Ponadto ETS orzeka także w drugiej instancji w sprawach dotyczących licznych skarg rozpoznawanych przez Sąd Pierwszej Instancji.

Należy tu dodać, że obecnie zakres kompetencji ETS wykracza poza przepisy prawa wspólnotowego. Od chwili wejścia w życie, w dniu 1 listopada 1993 r., Traktatu o Unii Europejskiej²⁶ integracja zaczęła przybierać nowe oblicze. Istniejące do tej pory Wspólnoty stały się podstawą (tzw. I filarem) Unii Europejskiej, obejmującej zakresem swego działania także nowe obszary współpracy: wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa (II filar) oraz współpracę w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych — od czasu wejścia w życie Traktatu amsterdamskiego²⁷ określaną jako współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych (III filar). Początkowo dziedziny objęte nowymi obszarami współpracy zostały wyłączone spod jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości. Sytuację tę zmienił Traktat amsterdamski, przenosząc pewne materie z filaru III do filaru I, a nadto rozszerzając na mocy art. 46 TUE właściwość Trybunału na nowe, nieobjęte wcześniej jego jurysdykcją dziedziny. Obecnie ETS może, z zachowaniem warunków określonych w art. 35 TUE, wydawać orzeczenia w kwestii prejudycjalnej w zakresie spraw należących do III filaru, czyli współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, jak również posiada jurysdykcję w dziedzinach objętych ściślejszą współpracą zgodnie z art. 40 TUE oraz art. 11 TWE. Trybunał uzyskał także, na podstawie art. 46d TUE w zw. z art. 6 ust. 2 TUE, wyraźne umocowanie traktatowe do kontroli wszelkich działań organów wspólnotowych pod kątem przestrzegania przez nie praw podstawowych.

²⁵ Ponadto zgodnie z art. 68 ust. 3 TWE Rada, Komisja i państwa członkowskie mogą zwracać się z pytaniami w sprawie wykładni postanowień tytułu IV TWE (polityki: wizowa, azylowa i imigracyjna oraz inne dotyczące przepływu osób) i aktów prawnych opartych na postanowieniach tego tytułu. Jest to samodzielne postępowanie, podobne do postępowania w sprawie o wydanie wyroku prejudycjalnego, kończące się orzeczeniem o ograniczonym obowiązku, które postrzegane jest jako „zwrócenie się z prośbą o wykładnię w interesie prawa” (tak: C. Zacker, S. Wernicke, *Prawo europejskie w pytaniach i odpowiedziach...*, s. 338).

²⁶ Traktat o Unii Europejskiej (Treaty on European Union) podpisany został w Maastricht w dniu 7 lutego 1992 r. i wszedł w życie w dniu 1 listopada 1993 r. (Dz. Urz. WE z 1992 r. C 191, s. 1). W polskiej wersji językowej traktat ten został opublikowany w Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30.

²⁷ Traktat zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie oraz niektóre związane z nimi akty (Dz. Urz. WE z 1997 r. C 340, s. 1) podpisany został w Amsterdamie w dniu 2 października 1997 r. i wszedł w życie w dniu 1 maja 1999 r.

Drugim sądem wspólnotowym w znaczeniu ustrojowym jest **Sąd Pierwszej Instancji**²⁸. Został on powołany, by odciążyć Trybunał od konieczności rozpatrywania skomplikowanych prawnie i faktycznie spraw dotyczących sporów pracowniczych urzędników wspólnotowych oraz spraw z zakresu prawa konkurencji. W Jednolitym Akcie Europejskim²⁹ wprowadzono nowy artykuł 168a TWE, na mocy którego Rada Europejska uzyskała kompetencję do ustalenia składu nowego sądu oraz do dokonania koniecznych modyfikacji w Statucie TS. Wyżej wspomniany dokument stworzył więc prawne podstawy do utworzenia SPI. Sąd ten został powołany do życia na mocy decyzji Rady nr 88/591 z dnia 24 października 1988 r.³⁰, a faktyczne działanie rozpoczął od 1 lutego 1989 r. W kolejnych decyzjach Rady (Dz. U. WE z 1993 r. L 144, s. 21 oraz Dz. Urz. WE z 1994 r. L 66, s. 29) objęto właściwością SPI, obok sporów pracowniczych między Wspólnotami i ich urzędnikami, także skargi wnoszone przez osoby fizyczne i prawne: o stwierdzenie nieważności aktów wydawanych przez organy Wspólnoty, na zaniechanie działania przez organy Wspólnoty oraz o odszkodowanie z tytułu odpowiedzialności pozaumownej Wspólnoty.

Zgodnie z obowiązującym do niedawna brzmieniem art. 225 TWE, SPI był „dołączony” do ETS, działając przy Trybunale Sprawiedliwości. Na skutek zmian wprowadzonych na mocy Traktatu nicejskiego³¹ usunięto wzmiankę o owym „dołączeniu”, znowelizowano art. 224 TWE, gdzie określono podstawy działania SPI, a w art. 225 TWE ustalono zakres jego jurysdykcji. Tym samym stworzono podstawy do znacznego uniezależnienia

²⁸ Ang. the Court of First Instance, fr. la Tribunal de première instance, niem. Gericht für den öffentlichen Dienst. W dalszej części niniejszego opracowania na oznaczenie tego sądu autor będzie się posługiwać terminem Sąd Pierwszej Instancji, skrótem SPI lub też sąd.

²⁹ Jednolity Akt Europejski (Single European Act) został podpisany w Luksemburgu w dniu 17 lutego 1986 r. (Dz. Urz. WE z 1987 r. L 169).

³⁰ Dz. Urz. WE L 319, s. 1. Decyzja o utworzeniu SPI określała jego nazwę, organizację i zakres jurysdykcji, a także zawierała konieczne zmiany w Statucie TS. Pierwszy Regulamin SPI został wydany w dniu 2 maja 1991 r. (Dz. Urz. WE L 136, s. 1; zm.: Dz. Urz. WE z 1994 r. L 249, s. 17, Dz. Urz. WE z 1995 r. L 44, s. 64, Dz. Urz. WE z 1995 r. L 172, s. 3, Dz. Urz. WE z 1997 r. L 103, s. 6, sprostowanie: Dz. Urz. WE z 1997 r. L 351, s. 72, Dz. Urz. WE z 1999 r. L 135, s. 92, Dz. Urz. WE z 2000 r. L 322, s. 4, Dz. Urz. WE z 2003 r. L 147, s. 22, Dz. Urz. WE 2004 r. L 132, s. 3, Dz. Urz. WE z 2004 r. L 127, s. 108, Dz. Urz. UE z 2005 r. L 298, s. 1 oraz Dz. Urz. UE z 2006 r. L 386, s. 45, sprostowanie: Dz. Urz. UE z 2007 r. L 63, s. 38). Wersja ujednolicona jest dostępna pod adresem internetowym ETS, a polskie tłumaczenie znaleźć można w: K. Wójtowicz, T.T. Koncewicz, *Trybunał Sprawiedliwości...*, s. 211 i n.

³¹ Traktat zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską oraz niektóre związane z nimi akty prawne został zawarty w Nicei w dniu 26 lutego 2001 r. (Dz. Urz. WE z 2001 r. C 80).

SPI od Trybunału, tym bardziej, że w znowelizowanym art. 220 TWE po raz pierwszy wyraźnie określono, że przestrzeganie prawa w procesie interpretacji i stosowania Traktatu leży zarówno w gestii ETS, jak i SPI, każdego „w zakresie swojej właściwości”³².

W obecnym stanie prawnym, zgodnie z art. 225 TWE w zw. z art. 51 Statutu TS (oraz odpowiednio art. 140a TEWEA w zw. z art. 51 Statutu TS), SPI jest właściwy do rozpoznawania w pierwszej instancji:

- 1) wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne skarg określonych w art. 230 TWE (oraz odpowiednio art. 146 TEWEA), czyli skarg w zakresie kontroli legalności aktów uchwalonych wspólnie przez Parlament Europejski i Radę, aktów Rady, Komisji, a także aktów Parlamentu Europejskiego zmierzających do wywarcia skutków prawnych wobec podmiotów trzecich;
- 2) wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne skarg określonych w art. 232 TWE (oraz odpowiednio art. 148 TEWEA) o zaniechanie działania przez Parlament Europejski, Radę lub Komisję;
- 3) wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne skarg z art. 235 w zw. z art. 288 akapit 2 TWE (oraz odpowiednio art. 151 w zw. z art. 188 akapit 2 TEWEA) dotyczących odszkodowań z tytułu odpowiedzialności pozaumownej Wspólnot;
- 4) skarg z art. 238 TWE (oraz odpowiednio art. 153 TEWEA) wnoszonych na podstawie klauzuli arbitrażowej umieszczonej w umowie prawa publicznego lub prywatnego, zawartej przez Wspólnotę lub w jej imieniu;
- 5) innych skarg niezastrzeżonych wyraźnie do kompetencji ETS³³.

³² W powszechnej opinii doktryny spowodowało to pełną niezależność i autonomię Sądu Pierwszej Instancji. Jeśli jednak wziąć pod uwagę fakt, że SPI nie posiada własnego statutu, a — zgodnie z art. 224 akapit 5 TWE — Regulamin SPI uchwalany jest w dalszym ciągu: „w porozumieniu z Trybunałem Sprawiedliwości”, to zdaniem autora można mówić jedynie o częściowej autonomii administracyjnej owego organu sądowego, pozostającego jednak w dalszym ciągu strukturalnie częścią ETS. Argumentem za takim stanowiskiem jest także to, że szczegółowe normy kompetencyjne dotyczące poszczególnych postępowań przewidzianych w traktacie wymieniają jedynie Trybunał Sprawiedliwości, bez względu na konkretne uprawnienia poszczególnych sądów w danej sytuacji.

³³ W szczególności niezastrzeżonych, zgodnie z art. 51 akapit 1 lit. b Statutu TS, do właściwości ETS skarg państw członkowskich o stwierdzenie nieważności aktów prawnych Komisji oraz skarg na bezczynność tej instytucji, a także skarg państw członkowskich wnoszonych przeciwko Radzie w zakresie wydanych przez tę instytucję aktów z dziedziny pomocy państwowej, handlowych środków ochronnych (dumpingu) oraz aktów, za pomocą których Rada korzysta z uprawnień wykonawczych. Sąd Pierwszej Instancji jest także właściwy do rozpoznawania skarg z zakresu wspólnotowych znaków towarowych.

Statut TS może także przyznać SPI właściwość w innych kategoriach skarg³⁴.

Od orzeczeń wydanych przez SPI w wyżej wymienionych sprawach przysługuje, na warunkach i w zakresie określonym przez Statut TS, prawo odwołania do ETS, ograniczone jednak jedynie do kwestii prawnych.

Sąd Pierwszej Instancji uzyskał również kompetencję do rozpoznawania pytań prejudycjalnych przedkładanych na mocy art. 234 TWE (oraz odpowiednio z mocy art. 150 TEWEA) w poszczególnych dziedzinach określonych w Statucie TS. Ponieważ dotychczas nie dokonano stosownych zmian w Statucie TS, omawiana kompetencja SPI jest na razie czysto teoretyczna³⁵. Ponadto art. 225 ust. 3 akapit 2 TWE stanowi: „Jeśli Sąd Pierwszej Instancji uzna, że sprawa wymaga orzeczenia co do zasad, które może mieć wpływ na jedność i spójność prawa wspólnotowego, może on przekazać tę sprawę do rozpoznania Trybunałowi Sprawiedliwości”. Zgodnie natomiast z art. 225 ust. 3 akapit 3 TWE orzeczenia wydane przez SPI w sprawach pytań prejudycjalnych mogą zostać w drodze wyjątku, na warunkach i w zakresie określonym przez Statut TS, poddane kontroli ETS w sytuacji, gdy zachodzi poważne ryzyko naruszenia „jedności i spójności prawa wspólnotowego”. W efekcie orzeczenie wstępne SPI może być przedmiotem zaskarżenia do ETS. Zgodnie z treścią art. 62 Statutu TS ze stosownym wnioskiem może wystąpić pierwszy rzecznik generalny, gdy uzna, że opisane wyżej zagrożenie istnieje. Wniosek ten może być złożony w ciągu miesiąca od wydania przez SPI orzeczenia prejudycjalnego, a w ciągu następnego miesiąca Trybunał musi podjąć decyzję, czy rzeczywiście poddać taki wyrok kontroli.

Jurysdykcja SPI rozciąga się także na rozpoznawanie skarg wniesionych przeciwko orzeczeniom izb sądowych w zakresie ograniczonym do kwestii prawnych lub — jeżeli przewidziano to w decyzji o ustanowieniu

³⁴ Dodatkowo SPI będzie właściwy także w sprawach odwoławczych wnoszonych na podstawie art. 63 rozporządzenia Rady z dnia 20 grudnia 1993 r. nr 40/94 w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (Dz. Urz. WE z 1994 r. C 11, s. 1 z późn. zm.) i art. 73 rozporządzenia Rady z dnia 26 czerwca 1994 r. nr 2100/94 w sprawie wspólnotowego systemu ochrony roślin (Dz. Urz. WE z 1994 r. L 227, s. 1).

³⁵ Warto zauważyć, że w załączonej do Traktatu nicejskiego deklaracji 14 określa się ramy czasowe dotyczące implementacji omawianych zmian, wskazując, że: „przyjmując postanowienia Statutu niezbędne do wprowadzenia w życie artykułu 225 ustępy 2 i 3, Rada powinna wprowadzić procedurę w celu poddania ocenia funkcjonowania tych postanowień, nie później niż trzy lata po wejściu w życie Traktatu Nicejskiego”. Z zapisu tego wynika, że zmiany Statutu TS musiały zostać uchwalone przed 1 lutego 2006 r. (termin upływu trzech lat od daty wejścia w życie Traktatu nicejskiego), skoro w tym czasie miała być możliwa ocena ich działania w praktyce.

izby — obejmującym również kwestie faktyczne³⁶. Izby sędziowskie są zupełnie nowym organem sądowym Wspólnot, dla którego prawne podstawy funkcjonowania stworzył dopiero Traktat nicejski. Zgodnie z nowym art. 225a TWE (a także art. 140b TEWEA) Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim oraz Trybunałem Sprawiedliwości, bądź też na żądanie Trybunału Sprawiedliwości i po konsultacji z Parlamentem Europejskim i Komisją, może tworzyć izby sądowe rozpoznające w pierwszej instancji niektóre kategorie skarg wniesionych w szczególnych dziedzinach. Izby sędziowskie są to specjalistyczne grupy sędziów (ang. *judicial panels*), które mają przejąć część kompetencji w mniej zawiłych sprawach, a przez to odciążyć pracę zarówno ETS, jak i SPI. Wprowadzenie w Traktacie możliwości powołania takich organów sądowych stanowi efekt wieloletniego nacisku sędziów, rzeczników generalnych i doktryny³⁷. Na podstawie opisanych powyżej umocowań traktatowych Rada wydała decyzję 2004/752 z dnia 2 listopada 2004 r., ustanawiającą **Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej** (Dz. Urz. UE z 2004 r. L 333, s. 7, sprostowanie: Dz. Urz. UE z 2007 r. L 103, s. 54). Powołana na mocy przedmiotowego aktu izba sądowa, stanowiąca integralną część Trybunału Sprawiedliwości, będzie właściwa do rozpoznawania w pierwszej instancji sporów między Wspólnotami i ich pracownikami na mocy art. 236 TWE i art. 152 TEWEA, w tym sporów między organami i jednostkami organizacyjnymi a ich personelem, w odniesieniu do których przyznano właściwość Trybunałowi Sprawiedliwości³⁸.

³⁶ Należy dodać, że decyzje SPI w tej kwestii mogą być, wyjątkowo, ponownie rozpatrywane przez ETS, na warunkach i w zakresie ustalonym w Statucie, jeżeli zachodzi „poważne ryzyko naruszenia jedności lub spójności prawa wspólnotowego” (art. 225 ust. 2 TWE), przy czym według obecnego brzmienia Statutu TS (por. art. 62) odwołania takiego nie mogą wnieść strony, lecz tylko Pierwszy Rzecznik Generalny. Tym samym jedynie w wyjątkowych przypadkach — i to zawsze przy relatywnie ograniczonej roli stron — dopuszczalne będzie trójinstancyjne postępowanie przed wspólnotowymi sądami w znaczeniu formalnym.

³⁷ Propozycję taką przedstawiali już sędzia SPI K. Leanert oraz rzecznik generalny F.G. Jacobs podczas konferencji w Hadze w dniach 20–23 września 2000 r., *T.M.C. Asser Institute: Colloquium on European Low Millenium Session XXX: The Constitutional Impact of Enlargement et EU and National Level*.

³⁸ Według treści art. 1 załącznika nr 1 do Statutu TS, wprowadzonego na mocy art. 62a Statutu TS (na podstawie art. 2 decyzji Rady 2004/752 z dnia 2 listopada 2004 r. ustanawiającej Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej). Wspomniany załącznik nr 1 określa ponadto szczegółowo skład, organizację, odmienności w zakresie postępowania przed izbą (art. 7 stanowi, że postępowanie przed Sądem określają zasadniczo przepisy tyt. III Statutu TS z wyłączeniem jego art. 22 i 23) oraz zasady zaskarżania jej orzeczeń do SPI.

Zakres i cel niniejszego opracowania nie pozwala na omówienie organizacji i trybu pracy opisanych wyżej sądów wspólnotowych³⁹. W tym miejscu wypada wspomnieć, że siedzibą zarówno ETS, jak i SPI jest Luksemburg. Oba sądy są organami kolegalnymi. Europejski Trybunał Sprawiedliwości jest obecnie złożony, zgodnie z art. 221 akapit 1 oraz 222 akapit 1 TWE, z 27 sędziów (jak dotąd ich liczba zależała od liczby państw członkowskich — w przypadku parzystej liczby państw mianowano dodatkowego sędziego), których wspiera ośmiu rzeczników generalnych. Natomiast w skład SPI wchodzi, zgodnie z art. 224 akapit 1 TWE, co najmniej jeden sędzia z każdego państwa członkowskiego.

W świetle funkcji ETS i SPI, wynikającej z art. 220 TWE, ani sędziowie, ani rzecznicy generalni, mimo że reprezentują różne systemy prawa krajowego, nie są reprezentantami państw, a organ ten ma charakter ponadnarodowy i jest instytucją całkowicie autonomiczną i niezależną od jakichkolwiek wpływów zewnętrznych, kierującą się jedynie zasadami *acquis communautaire*, a także dobrem integracji europejskiej i wspólnego rynku.

Sądy luksemburskie zostały stworzone na odmiennych zasadach aniżeli te, którymi rządzą się tradycyjne sądownictwa międzynarodowe. Podczas gdy do tych ostatnich można się zwrócić jedynie z mocy umowy stron, jurysdykcja ETS oraz SPI jest obligatoryjna, co oznacza, że państwa człon-

³⁹ Kwestia ta jest zresztą przedmiotem licznych opracowań w literaturze. Por. np. K. Lasok, *The European Court of Justice. Practice and Procedure*, Butterworths, London 1984; R. Dehousse, *The European Court of Justice*, Macmillan Press, London 1998; J.A. Usher, *EC Institutions and Legislation*, Longman, London–New York 1998; D. Simon, *Le système juridique communautaire*, Press Universitaires de France, Paris 1998; A. Arnulf, *The European Union and its Court of Justice*, Oxford EC Law Library, Oxford 1999; K.–D. Borchard, *Der Gerichtshof* (w:) C.O. Lenz (red.), *EC–Vertrag. Kommentar zu dem Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemeinschaften, in der durch den Amsterdamer Vertrag geänderten Fassung*, wyd. II, Bundesanzeiger, Köln 1999, str. 1612 i n.; L.N. Brown, T. Kennedy, *The Court of Justice of the European Communities*, Sweet & Maxwell, London 2000; J.P. Jacqué, *Droit institutionnel de l'Union Européenne*, Dalloz, Paris 2003. W języku polskim zob. np. J.D. Mouton, C. Soulard, *Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. M. Curie–Skłodowskiej, Lublin 2000; H. Jakimo, *Sądownictwo Wspólnoty Europejskiej na tle analogicznych instytucji prawa międzynarodowego* (w:) *Wybrane problemy integracji europejskiej*, z. 2, Centrum Integracji Europejskiej im. K. Adenauera, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 1998, s. 50; C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe...*, s. 195–208; A. Wentkowska, *Europejski Trybunał Sprawiedliwości. Organizacja i funkcjonowanie*, PS 2000, nr 2, s. 3 i n.; K. Wójtowicz, *T. T. Konciewicz, Trybunał Sprawiedliwości...*, s. 32 i n.; M. Perkowski (red.), *Wymiar sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s. 77 i n.; I. Kamiński, *Wymiar sprawiedliwości we Wspólnocie Europejskiej. Praktyczny komentarz i przepisy*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004; Z. Brodecki (red.), *Ochrona praw jednostki*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004, s. 468 i n.

kowskie mogą zostać wezwane do stawienia się przed tym organem nawet wbrew ich woli. Ponadto jurysdykcja sądów luksemburskich jest przymusowa w tym znaczeniu, że ich orzeczenia stosuje się nie tylko w odniesieniu do państw członkowskich, lecz również w państwach członkowskich, a ich wyroki wykonywane są w porządkach wewnętrznych tych państw.

Oryginalność sądownictwa wspólnotowego wynika również z jego wyłączności, co oznacza, że spory, w odniesieniu do których Trybunał posiada kompetencje, są wyłączone z kompetencji sądów krajowych, a państwa nie mogą powierzyć rozstrzygnięcia tych sporów innym sądom.

Wyjątkowość i doniosła rola, którą traktaty przypisały Trybunałowi (a później także Sądowi Pierwszej Instancji), zostały wzmocnione przez umiejętnie korzystanie przez nie z przypisanych im kompetencji⁴⁰. Wykazując od początku charakter woluntarystyczny, porównywalny do tego, którym kierowali się twórcy traktatów, organy te zdołały często przez śmiałą interpretację tekstu, wykorzystującą wielokrotnie wykładnię celowościową, systemową i funkcjonalną, umieścić proces integracji gospodarczej w dynamicznych ramach prawnych, do tego stopnia, że wielu autorów mówi w tym kontekście o „Europie prawa”⁴¹. Sformułowanie to nie tylko oznacza uznanie roli, jaką ETS i SPI aktywnie spełniają w kreowaniu integracji europejskiej, ale może być również postrzegane jako uznanie — podobnie jak w każdym „państwie prawa” — skutecznych gwarancji sądowych dla podmiotów indywidualnych w celu egzekwowania praw, które jednostki te czerpią z aktów wspólnotowych.

⁴⁰ Formalnie zakres kompetencji wyznacza powołany już powyżej art. 220 TWE, stanowiący podstawę zakresu działania Trybunału. Kompetencja ta określana jest jako *compétence d'attribution* (por. opinia rzecznika generalnego Lagrange w połączonych sprawach 7/56 i 3–7/57, Dineke Alegria i inni v. Zgromadzenie Ogólne EWWiS, [1957] ECR, s. 81) i realizowana jest zasadniczo w oparciu o wyraźnie przewidziane w Traktacie podstawy jurysdykcyjne. W praktyce jednak ETS, wykonując swe nadrzędne zadanie przestrzegania prawa i kierując się celowościową wykładnią norm wspólnotowych, działań, ilekroć wymagała tego jego funkcja, bez względu na fakt, czy w traktacie przewidziana została konkretna podstawa prawna czy też nie. Takie postępowanie Trybunału określone zostało w literaturze mianem „rządów sędziów” jako podważające ustalony ustrój instytucjonalny Wspólnoty, a zwłaszcza ustalone w prawie wspólnotowym zasady kompetencji zarówno w układzie horyzontalnym, jak i wertykalnym — por. J.P. Jacqué, *Droit institutionnel de l'Union Européenne...*, s. 317.

⁴¹ Por. J.D. Mouton, C. Soulard, *Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich...*, s. 13–14.

1.2. Pojęcie sądu wspólnotowego w znaczeniu funkcjonalnym

Powołując do życia Wspólnoty Europejskie, sygnatariusze traktatów stworzyli specyficzną i niepodobną do innych, wcześniej istniejących, organizację międzynarodową, posiadającą własne instytucje, osobowość i zdolność prawną oraz wyposażoną w realne uprawnienia wynikające z ograniczenia przez państwa członkowskie suwerenności i przekazania na jej rzecz części swoich kompetencji władczych. Tym samym wykreowano nowy i autonomiczny porządek prawny, istniejący niezależnie od prawa krajowego państw członkowskich oraz korzystający z własnego uzasadnienia walidacyjnego. Mimo że ów nowy system prawny nie stanowi porządku hierarchicznie wyższego w stosunku do krajowych porządków prawnych, a relacje obu systemów mają raczej charakter pluralistyczny, wzajemnie się przenikając⁴², prawo wspólnotowe, korzystając z przyznanych mu zasad bezpośredniej skuteczności oraz swego prymatu, penetruje głęboko większość aspektów życia gospodarczego państw członkowskich, nie omijając praktycznie żadnej dziedziny obrotu. Tym samym, wraz z postępem integracji europejskiej, ingerencja nowego systemu w stosunki prawne, powstałe na gruncie krajowych porządków prawnych, była nieunikniona. Doprowadziła ona do ich „modyfikacji” przez uwzględnienie odnoszących się do nich regulacji wspólnotowych w zakresie „kontekstu”, jaki w danej sprawie wynikał z prawa WE. Jednakże do tego, aby rzeczywiście zachować opisane powyżej relacje między omawianymi systemami prawa, a jednocześnie żeby prawo wspólnotowe mogło być efektywnie stosowane, nie wystarczały same regulacje traktatowe. Problemu tego nie likwidowało także powołanie i działalność Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, który — zwłaszcza w początkowym okresie — był sądem nieznanym, budującym dopiero autorytet, i praktycznie stanowił dla podmiotów uczestniczących w wewnętrznym obrocie krajowym perspektywę tak odległą, że niemal ulotną. Nie sposób było poddać orzecznictwu tego sądu wszelkich stosunków prawnych, do których prawo wspólnotowe mogło mieć zastosowanie. Przeciwnie, od samego początku, ze względu na ramowy charakter postanowień traktatowych określających w sposób ogólny cele i zasady Wspólnot, jak również wyrażone w art. 5 TWE zasady subsydiarności i proporcjonalności, oczywiste było, że organami władnymi do zapewnienia ochrony prawnej w za-

⁴² Por. D.N. McCormick, *The Maastricht Urteil: Sovereignty Now*, ELJ 1995, no 24, s. 259.

kresie większości spraw zawierających element wspólnotowy będą przede wszystkim sądy krajowe.

Zdając sobie z tego sprawę, sygnatariusze traktatów już w momencie ich podpisywania przewidzieli procedurę dotyczącą wydawania przez Trybunał orzeczeń w trybie prejudycjalnym. Odnośny przepis traktatowy, obowiązujący obecnie jako art. 234 TWE (i odpowiednio 150 TEWEA), stanowi, że w przypadku gdy przed sądem jednego z państw członkowskich zostanie podniesione pytanie dotyczące wykładni Traktatu bądź też ważności lub wykładni aktów przyjętych przez instytucje Wspólnoty, a sąd ten uzna, że rozstrzygnięcie w tej kwestii jest niezbędne do wydania wyroku, może zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o rozpatrzenie tego pytania. Jednocześnie komentowany przepis nakłada w dalszej części na sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają według prawa wewnętrznego zaskarżeniu, obowiązek wniesienia w opisanej powyżej sytuacji do ETS pytania w kwestii prejudycjalnej. Powołanie do życia instytucji orzeczenia wstępnego dało podstawy do powstania sytuacji, w której mógł się rozpocząć swoisty „dialog” między dwoma partnerami, czyli sądem krajowym i Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości, przy zachowaniu całkowitej niezależności każdego z tych podmiotów. Dokonuje się on na zasadzie współpracy i opiera się na podziale funkcji między tymi organami. Trybunał dostarcza sądowi krajowemu niezbędnych elementów objaśniających i precyzujących, które pozwalają na wykładnię normy wspólnotowej⁴³. Nie wypowiadając się na temat zgodności prawa danego państwa członkowskiego z przepisami *acquis communautaire*, ETS przekazuje sądowi krajowemu wszystkie elementy związane z takim rozumieniem prawa wspólnotowego, które pozwolą temu ostatniemu na samodzielne dokonanie oceny zgodności norm należących do obu systemów prawa i wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia w rozpoznawanej przez siebie sprawie⁴⁴. Procedura orzeczenia wstępnego, którą Anthony Arnall określił „błyskiem geniuszu” twórców Traktatu⁴⁵, odegrała zasadniczą rolę w rozwoju prawa wspólnotowego, a nawet w całym

⁴³ C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe...*, s. 698.

⁴⁴ Najbardziej lapidarnie, ale barwnie stosunek zachodzący w postępowaniu prejudycjalnym między nim i sądami krajowymi ETS opisał w sprawie C-231/89, Krystyna Gmurzynska-Bscher v. Oberfinanzdirektion Köln, [1990] ECR, s. I-4003, gdzie stwierdził, że w postępowaniu tym: „Trybunał ogranicza się do wyprowadzania znaczenia określonych norm z ich brzmienia i ducha. Tym samym wyłączną sprawą sądów krajowych, przy uwzględnieniu materialnych i prawnych okoliczności toczącego się przed nimi sporu prawnego, jest stosowanie wyłożonych w ten sposób ustaleń prawa wspólnotowego”.

⁴⁵ Por. A. Arnall, *The European Union...*, s. 49.

obszarze i kierunku integracji europejskiej. To właśnie w wyniku orzeczeń wydanych w kwestii prejudycjalnej ETS wywiódł z przepisów *acquis communautaire* takie fundamentalne zasady prawa wspólnotowego, jak: zasada skutku bezpośredniego⁴⁶, zasada prymatu prawa wspólnotowego⁴⁷ czy też obowiązek prawspólnotowej wykładni prawa krajowego⁴⁸. Należy jednak pamiętać, że orzeczenia Trybunału formułujące powyższe zasady wydane zostały na skutek pytań powstałych w sądach krajowych rozstrzygających konkretne sprawy, w których jedna ze stron podniosła na pewnym etapie postępowania argument oparty na prawie wspólnotowym. Bez inicjatywy sądów krajowych ETS mógłby nie mieć nigdy okazji do zabrania głosu w tych konkretnych sprawach, a tym samym wydać poważnej części swoich przełomowych orzeczeń. W tym stanie rzeczy użyte przez rzecznika generalnego Giuseppe Tesauru stwierdzenie, że „sądy krajowe stanowią naturalne forum dla prawa wspólnotowego”⁴⁹ wydaje się w pełni trafne i uzasadnione. To właśnie na tych sądach spoczywa główny ciężar rozpoznawania spraw zawierających element wspólnotowy i dlatego też można śmiało postawić tezę, że we wspólnotowym porządku prawnym kompetencja sądu krajowego do rozpoznawania takich spraw musi być postrzegana jako reguła, a kompetencja Trybunału Sprawiedliwości jako wyjątek od tej reguły. Przemawia za tym również fakt, że ochrona sprawowana przez sądy wspólnotowe *sensu stricto* jest z zasady bardzo ograniczona i incydentalna. Zresztą sam Trybunał definiuje swoją jurysdykcję jako szczególną w odniesieniu do tej będącej udziałem sądów krajowych, którym przypisuje jurysdykcję o charakterze generalnym⁵⁰.

Sędziowie luksemburscy niemal od samego początku zdawali sobie sprawę z faktu, że gdyby respektowanie prawa wspólnotowego miało się opierać jedynie na skardze Komisji Europejskiej przeciwko państwom członkowskim i deklaratoryjnych wyrokach ETS, wspólny rynek byłby fikcją, a zapewnienie każdemu uczestnikowi tego rynku takich samych szans i możliwości, określanych w doktrynie mianem *level playing field*, byłoby je-

⁴⁶ Por. sprawa 26/62, NV. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen, [1963] ECR, s. 3.

⁴⁷ Por. sprawa 6/64, Costa v. Ente Nazionale per l'Energia Elettrica (ENEL), [1964] ECR, s. 1194.

⁴⁸ Por. sprawa 14/83, Sabine von Colson i Elizabeth Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen, [1984] ECR, s. 1891.

⁴⁹ Por. G. Tesauru, *The Effectiveness of Judicial Protection and Co-operation between the Court of Justice and National Courts* (w:) *Festschrift til Ole Due: Liber Amicorum*, Copenhagen 1994, s. 355.

⁵⁰ Por. sprawa T-51/89, Tetra Park Rausing SA v. Komisja Wspólnot Europejskich, [1990] ECR, s. II-309.

dynie marzeniem⁵¹. Dlatego też już w wyroku w sprawie van Gend & Loos (sprawa 26/62) Trybunał podkreślił, że to właśnie na sądach krajowych ciąży zadanie ochrony prawa wspólnotowego oraz zapewnienia mu pełnej skuteczności. Z kolei w sprawie Simmenthal⁵² ETS zobowiązał wszystkich sędziów sądów krajowych do nieograniczonego stosowania prawa wspólnotowego i do ochrony praw, które przyznaje ono jednostkom, a w sprawie Zwartveld⁵³ wskazał, że organy sądowe państw członkowskich ponoszą odpowiedzialność za to, czy prawo wspólnotowe jest rzeczywiście stosowane i respektowane w systemach prawnych państw członkowskich. Tym samym ETS rozpoczął budowanie mandatu sędziów krajowych w sprawach „wspólnotowych”, a sądy państw członkowskich uzyskały w doktrynie miano „sądów powszechnych prawa wspólnotowego”⁵⁴. Jak wynika z treści powołanych powyżej orzeczeń oraz szeregu innych wyroków Trybunału Sprawiedliwości, uzasadnieniem dla takiego wspólnotowego mandatu jest fakt, że prawo wspólnotowe, tworzące nowy porządek prawny, stanowiący integralną część krajowych systemów prawnych, jest oparte na zasadzie pierwszeństwa i posiada cechę bezpośredniego obowiązywania w wewnętrznych porządkach prawnych. Wskazano również na wynikające z art. 10 TWE zasady solidarności oraz lojalności, które są wiążące dla wszystkich organów państwa w zakresie przysługujących im kompetencji⁵⁵.

Równocześnie sędziowie Trybunału Sprawiedliwości mieli świadomość istniejących w narodowych jurysdykcjach ograniczeń krajowych organów sądowych, a także faktu, że w razie opierania się jedynie na środkach ochrony prawnej, dostępnych tym sądom w poszczególnych porządkach wewnętrznych, nigdy nie będą one mogły zapewnić pełnej efektywności norm *acquis communautaire*. Dlatego też konieczność osiągnięcia takiego *effet utile* wymusiła wyposażenie sądów krajowych, także w sprawach toczących się przed nimi a niewymagających wniesienia zapytania prejudycjalnego, w nowe metody i techniki działania obce jurysdykcjom państw członkowskich. Chociaż we wcześniejszych orzeczeniach Trybunał nakazywał sądom krajowym zagwarantowanie uprawnień wynikających ze

⁵¹ T.T. Konciewicz, *Radcowie prawni a skuteczne stosowanie prawa wspólnotowego*, cz. I, RP 2002, nr 4-5, s. 86.

⁵² Sprawa C-106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA*, [1978] ECR, s. 629.

⁵³ Sprawa 2/88, *Criminal proceedings against Zwartveld i inni*, [1990] ECR, s. I-3365.

⁵⁴ Por. C. Mik, *Sądy polskie wobec perspektywy przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej*, PPE 1997, nr 1(2), s. 20 i n.

⁵⁵ Tak ETS uzasadnił np. obowiązek stosowania efektywnych i mających zapobiegawczy skutek sankcji, ilekroć stwierdzone zostanie naruszenie prawa wspólnotowego, oraz obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnie ze wspólnotowymi dyrektywami — por. sprawa 14/83.

skutku bezpośredniego, lecz wyłącznie w oparciu o procedury krajowe⁵⁶, to jednak potrzeby obrotu prawnego oraz konieczność osiągnięcia celów integracji wspólnotowej szybko doprowadziły do weryfikacji tego poglądu. Dlatego też już w sprawie *Simmenthal* (sprawa C-106/77) ETS zajął bardziej zdecydowane stanowisko, przyznając sądowi krajowemu orzekającemu na podstawie prawa wspólnotowego kompetencję do pełnego urzeczywistnienia norm *acquis communautaire*, a nawet do: „odmówienia z własnej inicjatywy zastosowania przepisu prawa krajowego, który mógłby uniemożliwić pełną efektywność prawa wspólnotowego”. Z biegiem czasu orzecznictwo ETS w tym zakresie stawało się coraz śmielsze. Powołano się m.in. na zasadę skutecznej ochrony sądowej, zgodnie z którą każdy musi mieć możliwość skorzystania z efektywnego środka ochrony prawnej przed sądem krajowym; zasadę tę włączono w poczet zasad prawa wspólnotowego⁵⁷. Nakazano również sądom krajowym powstrzymanie się od nakładania wynikających z prawa wewnętrznego obowiązków proceduralnych, których spełnienie byłoby niemożliwe i tym samym zamykałoby stronie drogę do skutecznej realizacji swych uprawnień opartych na prawie wspólnotowym⁵⁸. Prawdziwym przełomem stały się jednak orzeczenia w sprawach: *Francovich*⁵⁹ — kładące podwaliny pod zasadę odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego za szkodę wyrządzoną na skutek naruszenia przepisów prawa wspólnotowego, formułujące zasadę równoważności roszczeń mających oparcie w każdym z systemów prawnych i jednocześnie zobowiązujące sąd krajowy do stworzenia odpowiedniego środka ochrony prawnej w sytuacji, gdy nie istnieje on w wewnętrznym systemie prawa, na podstawie którego sąd taki orzeka, *Factortame I*⁶⁰ — wyrażające nakaz zastosowania przez sąd krajowy odpowiedniego środka tymczasowego zapewniającego ochronę prawną roszczeń wynikających z prawa wspólnotowego, z jednoczesnym pominięciem normy prawa krajowego, która stałaby temu na przeszkodzie, oraz

⁵⁶ Por. np. sprawy 33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG i Rewe-Zentral AG v. Landwirtschaftskammer für das Saarland*, [1976] ECR, s. 1989 oraz 158/80, *Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH i Rewe-Markt Steffen v. Hauptzollamt Kiel*, [1981] ECR, s. 1805.

⁵⁷ Sprawa 222/84, *Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, [1986] ECR, s. 1651.

⁵⁸ Sprawa 199/82, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. SpA San Giorgio*, [1983] ECR, s. 3595.

⁵⁹ Sprawy połączone C-6/90 i C-9/90, *Andrea Francovich v. Włochy, Danila Bonifaci i inni v. Włochy*, [1991] ECR, s. I-5357.

⁶⁰ Orzeczenie w sprawie C-213/89, *Regina v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd. i inni*, [1990] ECR, s. I-2433.

Zuckerfabrik⁶¹ — rozszerzające uprawnienia sądu krajowego i przyznające mu także możliwość zawieszenia stosowania aktu wspólnotowego kwestionowanego przez stronę postępowania. Jednocześnie nałożono na sądy państw członkowskich obowiązek wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem Wspólnot Europejskich, wyrażający się w nakazie takiej interpretacji przepisów wewnętrznych, która uwzględni ich „wspólnotowe” znaczenie, nawet jeśli miałyby ono odbiegać od dotychczasowego, utartego w krajowej doktrynie i praktyce orzeczniczej, o ile nie będzie ona czyniona *contra legem*⁶².

Jak wynika z powyższych uwag, orzecznictwo Trybunału wykazuje tendencję do poszerzania „wspólnotowego” mandatu sądu krajowego i do zwiększania jego kompetencji przez przyznawanie mu nowych, nieznanych prawu krajowemu instytucji o pochodzeniu czysto wspólnotowym. Dlatego też w najbliższych latach należy oczekiwać dalszego postępu w tej dziedzinie, polegającego na uszczegółowieniu ustalonych już praw sędziego krajowego, orzekającego w sprawach z elementem wspólnotowym, jak też przyznania mu nowych instrumentów ochrony prawnej, wzmacniających jego pozycję w tego typu postępowaniach.

Podsumowując niniejsze wywody, należy stwierdzić, że pojęciem sądu wspólnotowego w funkcjonalnym rozumieniu tego zwrotu może być objęty każdy sąd krajowy stosujący w konkretnej sprawie prawo wspólnotowe. Organ sądowy państwa członkowskiego, działający jako sąd wspólnotowy, ma obowiązek zapewnienia pełnej efektywności norm *acquis communautaire* i korzysta w tym celu ze specjalnych uprawnień, które normalnie — w przypadku rozpoznawania spraw o charakterze czysto krajowym — leżą poza jego kompetencjami. Zasadniczo sąd taki orzeka w interesujących nas sytuacjach na bazie, określających właściwość sądu i postępowanie przed nim, krajowych przepisów ustrojowych, których ustanowienie należy do tzw. autonomii proceduralnej oraz organizacyjnej państw członkowskich. Często będzie on jednak zobowiązany do uwzględnienia licznych ograniczeń i modyfikacji regulacji wewnętrznych. W szczególności zobowiązany będzie do przestrzegania zasady, że zastosowane w przypadku rozstrzy-

⁶¹ Orzeczenie w sprawach połączonych C-143/88 i C-92/89, Zuckerfabrik Südersdithmarschen AG i inni v. Hauptzollamt Itzehoe, Zuckerfabrik Soest GmbH v. Hauptzollamt Itzehoe, [1991] ECR, s. I-415.

⁶² Por. np. sprawy: 14/83 i 79/83, Dorit Harz v. Deutsche Tradax GmbH, [1984] ECR, s. 1921, 80/86, Criminal proceedings against Kolpinghuis Nijmegen BV, [1987] ECR, s. 3969 czy też C-106/89, Marleasing v. Commercial Internacional de Alimentacion SA, [1990] ECR, s. I-4135.

gania o roszczeniach wspólnotowych przepisy wewnętrzne nie mogą być mniej korzystne dla stron postępowania aniżeli przepisy regulujące dochodzenie analogicznych roszczeń krajowych⁶³ oraz że nie mogą w praktyce uniemożliwiać dochodzenia roszczeń wspólnotowych⁶⁴. Należy ponadto mieć na uwadze regułę, iż zakres ochrony praw wspólnotowych datuje się, co do zasady, od chwili wejścia w życie danego aktu prawa wspólnotowego, a nie od daty orzeczenia Trybunału stwierdzającego, że mający zastosowanie przepis prawa wspólnotowego wywołuje skutek bezpośredni⁶⁵.

W ramach kwestii prawnych, związanych z zapewnieniem efektywności prawa wspólnotowego w wymiarze proceduralnym, najważniejszą rolę w obszarze modyfikacji prawa krajowego będą odgrywały kwestie związane z zastosowaniem zarządzeń tymczasowych i terminów przedawnienia roszczeń, a także terminów do wytaczania powództw.

Zasadniczymi dziedzinami, w których na sądach krajowych ciąży obowiązek przestrzegania zasad określonych przez ETS na gruncie prawa krajowego, są:

- 1) postępowanie w sprawie odpowiedzialności państwa członkowskiego za szkody wyrządzone naruszeniem przez nie przepisów prawa wspólnotowego;
- 2) postępowanie w sprawie skierowanych przeciwko państwu członkowskiemu roszczeń o zwrot kwot uiszczonych bez podstawy prawnej na rzecz jednostek lub też w sprawie skierowanych przeciwko państwu członkowskiemu roszczeń jednostek o zwrot należności niezasadnie pobranych na podstawie prawa wspólnotowego;
- 3) postępowanie związane z sądową kontrolą decyzji administracyjnych rozstrzygających sprawy wspólnotowe⁶⁶.

⁶³ Por. np. sprawy połączone C-58/95, C-75/95, C-112/95, C-119/95, C-123/95, C-135/95, C-140/95, C-141/95, C-154/95 oraz C-157/95, *Criminal proceedings against S. Gallotti*, [1996] ECR, s. I-4345, sprawa C-120/97, *Upjohn Ltd. v. the Licensing Authority established by the Medicines Act 1968 i inni*, [1999] ECR, s. I-223.

⁶⁴ Por. ostatnio np. C-260/96, *Ministero delle Finanze v. SPAC SpA*, [1998] ECR, s. I-4997, sprawy połączone C-279-281/96, *Ansaldo Energia SpA v. Amministrazione delle Finanze dello Stato* oraz *Marine Insurance Consultants Srl, GMB Srl i inni v. Amministrazione delle Finanze dello Stato*, [1998] ECR, s. I-5023, sprawa C-343/96 *Dilexport Srl v. Amministrazione delle Finanze dello Stato*, [1999] ECR, s. I-579.

⁶⁵ Por. np. sprawy 177/78, *Pigs and Bacon v. MacCarren and Company Limited*, [1979] ECR, s. 2161 oraz 240/87, *C. Deville v. Administration des Impôts*, [1988] ECR, s. 3513.

⁶⁶ Por. A. Arnall, A. Dashwood, M. Ross, D. Wyatt, *European Union Law*, Sweet & Maxwell, London 2000, s. 110 i n.

Poszczególne kwestie związane z prawami i obowiązkami osób fizycznych i prawnych przed polskimi sądami powszechnymi w kontekście przedstawionych powyżej rodzajów postępowań i towarzyszących im specyficznych procedur zostaną omówione szczegółowo w części poświęconej prawu jednostki do sądu wspólnotowego w znaczeniu funkcjonalnym.

Rozdział 2

Osoby fizyczne oraz osoby prawne w europejskim prawie wspólnotowym

2.1. Podmiotowość prawna na gruncie prawa wspólnotowego a geneza praw i obowiązków jednostki w porządku *acquis*

Zasadnicza dla naszych rozważań problematyka podmiotowości prawnej na gruncie prawa europejskiego zdaje się wykraczać poza zainteresowania przedstawicieli doktryny. Większość autorów poprzestaje jedynie na wyliczeniu kategorii podmiotów wspólnotowego porządku prawnego, pomijając niemal całkowicie teoretyczno-prawny aspekt tego zagadnienia.

Zgodnie z klasyczną definicją podmiotowości prawnej podmiotem jest ten, kto posiada zdolność prawną — rozumianą jako możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków, oraz zdolność do działań prawnych — obejmującą możliwość kształtowania swej pozycji przez dokonywanie ze skutkiem prawnym wszelkich czynności prawnych.

W obszarze prawa wspólnotowego, na gruncie przepisów traktatowych, wyróżnić można trzy zasadnicze kategorie podmiotów: państwa członkowskie Unii Europejskiej, instytucje i inne organy Wspólnot Europejskich oraz jednostki, czyli osoby fizyczne i prawne. Podmiotowość prawna państw członkowskich nie budzi wątpliwości, aczkolwiek termin „państwo” stanowi w rozumieniu prawa wspólnotowego pojęcie całkowicie autonomiczne i oderwane od klasycznych wewnątrzpaństwowych koncepcji doktrynalnych⁶⁷. Ponadto zakres zdolności państw członkow-

⁶⁷ Por. N. Półtorak, *Pojęcie państwa w prawie Wspólnot Europejskich* (w:) S. Biernat (red.), *Studia z prawa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000, s. 93 i n.

skich do podejmowania działań prawnych jest w prawie wspólnotowym znacznie zmodyfikowany i uwarunkowany ustalonym podziałem kompetencji, jak również zasadami wynikającymi z art. 5 i 10 TWE. Także podmiotowości instytucji i organów WE należy przyznać walor ograniczoności, jako że ich dopuszczalny zakres działania jest zdeterminowany przez regulacje prawa wspólnotowego, co stanowi „refleks podmiotowości samych Wspólnot”⁶⁸.

Problematyka podmiotowości osób fizycznych i prawnych przeszła — od momentu uchwalenia traktatu powołującego pierwszą Wspólnotę po dzień dzisiejszy — znaczną ewolucję. Ojcowie organizacji wspólnotowych kierowali się pierwotnie głównie interesami politycznymi i merkantylnymi, nie dostrzegając jasno i wyraźnie pozycji i roli jednostek w ramach tworzonego przez siebie nowego porządku prawnego. Wprawdzie w preambułach traktatów założycielskich znalazło się już od samego początku odwołanie do obywateli państw sygnatariuszy tych aktów, ale była to jedynie teoretyczna deklaracja, mająca wspierać ideologię o proveniencji czysto ekonomicznej. Prawo wspólnotowe interesowało się wówczas jednostkami jedynie jako „czynnikiem gospodarczym”, niezbędnym do osiągnięcia celów integracji gospodarczej, i w świetle tych celów określało jej prawa i obowiązki⁶⁹. W efekcie w pierwotnym tekście Traktatu rozwiązania prawne dotyczące jednostek cechowały się wybitnie jednowymiarowym podejściem, opartym na zasadzie funkcjonalistycznego traktowania tych podmiotów⁷⁰. Dlatego też w pierwszej fazie kształtowania *acquis* na jednostki patrzono przez pryzmat prawideł ukształtowanych w odniesieniu do nich w obszarze międzynarodowego prawa publicznego. Takie podejście implikowało niezwykle ograniczoną, a w dodatku mającą jedynie pochodny charakter, podmiotowość osób fizycznych, przy praktycznie całkowitej eliminacji podmiotowości osób prawnych⁷¹.

Przełom w takim sposobie myślenia nastąpił dopiero za sprawą orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w sprawie van Gend & Loos (sprawa

⁶⁸ Por. C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe...*, s. 321.

⁶⁹ Por. A. Wyrozumski, *Jednostka w Unii Europejskiej* (w:) J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2002, s. 327.

⁷⁰ Szczegółowe rozważania w tej materii por. R. Neunreither, *Citizen and the Exercise of Power in the European Union Towards a New Social Contract?* (w:) A. Rosas, E. Antola (red.), *A Citizen's Europe*, London 1995, no 9–10, s. 1 i n.

⁷¹ W klasycznym prawie międzynarodowym publicznym, poza nielicznymi wyjątkami, podmiotowość osób prawnych jest wykluczana po dzień dzisiejszy. Por. np. W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne*, PWN, Warszawa 2000, s. 153 i n.

26/62), wydanego w dniu 5 lutego 1963 r. Sprawa dotyczyła kwestii wysokości cła na import żywicy mocznikowo-formaldehadowej, podwyższonego przez Holandię wbrew stosownemu postanowieniu TWE (wówczas art. 12, a obecnie art. 25 TWE). Przekazaniu przez sąd krajowy sprawy z powództwa poszkodowanej tym jednostki do rozpoznania przez ETS w trybie postępowania o wydanie orzeczenia wstępnego sprzeciwiły się wszystkie państwa członkowskie zgłaszające interwencję. Utrzymywały one, że obowiązek zapłaty cła podlega reżimowi prawa wewnętrznego, a powołany w sporze przepis TWE jest skierowany wyłącznie do państw członkowskich i nie stwarza bezpośrednich praw i obowiązków ani dla organów państwowych, ani dla jednostek. Twierdziły w związku z tym (a pogląd ten podzielał częściowo wyznaczony w sprawie rzecznik generalny), że prawa wynikające z przepisów systemu wspólnotowego jednostka może nabywać jedynie pośrednio, na mocy stosownych regulacji krajowych, a konkretny spór, jako dotyczący jedynie stosunku prawa krajowego do prawa WE, winien zostać rozstrzygnięty bez potrzeby angażowania Trybunału, na gruncie reguł kolizyjnych holenderskiego prawa konstytucyjnego. Sprawa *van Gend & Loos* miałyby więc być klasycznym przykładem sytuacji podlegającej prawu międzynarodowemu publicznemu. Sędziowie luksemburscy, rozpoznając tę sprawę, mogli więc wybierać między przychyleniem się do stanowiska większości, a tym samym uczynieniem z prawa WE jeszcze jednej „odnogi” międzynarodowego prawa publicznego, oraz orzeczeniem na rzecz uprawnień jednostki, i tym samym ukierunkowaniem wspólnotowego systemu na ochronę praw podmiotowych osób fizycznych i prawnych. Europejski Trybunał Sprawiedliwości bez wahania odrzucił punkt widzenia państw członkowskich i uznał, że kwestionowany przepis traktatowy stwarza pełną możliwość bezpośredniego egzekwowania swoich praw także przez osoby fizyczne i prawne. Interesujące jest, że do takiego wniosku Trybunał doszedł nie przez drobiazgową analizę ówczesnego art. 12 TWE, ale w oparciu o interpretację całego tekstu Traktatu. Trybunał zastosował wykładnię celowościową tego aktu oraz powołał się na jego preambułę zawierającą, jak już wcześniej powiedziano, bezpośrednie odesłanie do jednostek. Ponadto odwołał się do założeń, które przyświecały powstawaniu instytucji i organów wspólnotowych, mających chronić interesy jednostek, wskazując w tym kontekście w szczególności na Parlament Europejski oraz Komitet Ekonomiczno-Społeczny. W końcu uznał, iż potwierdzeniem kompetencji jednostek do powoływania się na prawo wspólnotowe przed sądami krajowymi jest przyjęcie przez kraje członkowskie Wspólnoty art. 177